
W przededniu stulecia harcerstwa : chrześcijaństwo w harcerstwie.

Przegląd Pruszkowski nr 2, 42-53

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

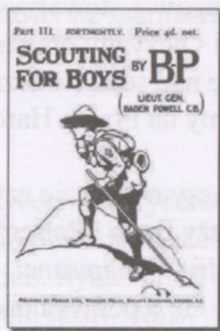
HUFIEC PRUSZKÓW

W PRZEDEDNIU STULECIA HARCERSTWA Chrześcijaństwo w harcerstwie

Dwa lata temu obchodziliśmy 100-lecie skautingu. Pomysłodawcą i twórcą tego ruchu był Generał Robert Baden-Powell. Urodził się on w okresie, kiedy Anglicy uważali się za wyznaczonych przez Boga do misji cywilizowania świata.

W tym nurcie myślenia wzrastał przyszły twórca skautingu. To On wskazał, że skauting ma być integralnym systemem wychowawczym, zaszczipiającym idee i wartości w młodym człowieku, dając mu program, metody działania i doskonalenia się. Skauting opierał się na strukturze gwarantującej poczucie bezpieczeństwa i poszanowanie ludzkiej godności. Nowością systemu skautowego było wychowanie przez działanie i czyny przeciwne biernemu formowaniu młodzieży. Metoda skautowa odeszła od zbyt intelektualnego i abstrakcyjnego traktowania wartości, a skupiała się na relacjach osobowych tworzonych poprzez czynienie dobra. Według B-P dobro w działaniu sprawia, że skaut nie tylko jest dobry, ale kształtuje się i buduje więzi międzyludzkie poprzez czynione dobro. Dobro, które daje szczęście i otwiera się na drugą osobę, pozwala doświadczyć prawdy, wolności i miłości.

Baden-Powell w „Scouting for boys” wyraźnie stwierdził, że celem skautingu jest kierowanie się wartościami chrześcijańskimi w życiu codziennym.

Religijność i wartości chrześcijańskie zostały wpisane w Przyrzeczenie i Prawo skauta i uznane za warunek konieczny przy uczestniczeniu w ruchu skautowym. Baden-Powell nie narzucał żadnej religii ani wyznania. W „Skautingu dla chłopców” pisał, że „żaden człowiek nie sprawi nic dobrego, jeśli nie wierzy w Boga i nie przestrzega Jego praw”. Tak więc każdy skaut powinien mieć religię, której nie trzeba wprowadzać do skautingu, bo ona już tam jest i stanowi jego podwalinę. Mówił, że we współczesnych mu czasach naród niesie w sobie ogromne rezerwy ducha chrześcijańskiego i patriotyzmu.

Poprzez skauting, Baden-Powell poniósł na cały świat chrześcijańskie ideały służby bliźniemu i stałej gotowości do pomocy.

Chrześcijaństwo a Prawo Harcerskie

Przyjęta w 1914 roku rota Przyrzeczenia, nie licząc lat 1911-1914, kiedy to A. Małkowski chciał pozyskać dla ruchu młodzież różnych kręgów i stowarzyszeń, uwzględniała obowiązki względem Boga i Ojczyzny oraz trzy główne idee ruchu: służbę, braterstwo i pracę nad sobą (w brzmieniu dzisiejszym).

Popatrzmy na Prawo Harcerskie z punktu widzenia Ewangelii.

W pierwszym punkcie czytamy:

Harcerz służy Bogu i Polsce i sumiennie spełnia swoje obowiązki.

A w Biblii jest napisane:

Starajcie się o pomyślność kraju, do którego was zesłałem. Módlcie się do Pana za niego, bo od jego pomyślności zależy wasza pomyślność. (Jer. 29:7)

...nie służąc tylko dla oka, by ludziom się podobać, lecz jako niewolnicy Chrystusa, którzy z duszy pełnią wolę Bożą. Z ochotą służcie, jak gdybyście [służyli] Panu, a nie ludziom, świadomi tego, że każdy – jeśli uczyni co dobrego, otrzyma to z powrotem od Pana – czy to niewolnik, czy wolny. (Efez, 6, 6-8)

Punkt drugi mówi:

Na słowie harcerza polegaj, jak na Zawiszy.

A Jezus powiada:

Niech wasza mowa będzie: Tak, tak; nie, nie. A co nadto jest, od Złego pochodzi. (Mat. 5; 37)

W punkcie trzecim Prawo Harcerskie mówi:

Harcerz jest pożyteczny i niesie pomoc bliźnim.

A apostoł Paweł poucza:

A zatem, dopóki mamy czas, czynimy dobrze wszystkim, a zwłaszcza naszym braciom w wierze. (Gal. 6; 10)

Czwarty punkt:

Harcerz w każdym widzi bliźniego, a za brata uważa każdego innego harcerza.

Fragment o miłosiernym Samarytaninie (*Łuk. 10:30-36*); tekst ten nie wymaga komentarza. Dość wspomnieć, że na pierwszą pomoc w harcerstwie nadal popularnie mówi się „samarytanka”. Dziś tak nazywa się trzeci stopień harcerek.

Piąty punkt prawa:

Harcerz postępuje po rycersku.

W Biblii nie ma opisanego wzoru rycerza, bo rycerstwo powstało w późniejszym okresie. Jednak średniowieczny ideał rycerza odwoływał się do ideałów chrześcijańskich. Rycerz miał być obrońcą wdów i sierot, ratownikiem uciśnionych, sprawiedliwym i prawym człowiekiem.

W Biblii czytamy:

Tak mówi Pan: Stosujcie prawo i sprawiedliwość, i ratujcie uciśnionego z ręki gnębiiciela, obcego przybysza ani sieroty ani wdowy nie uciskajcie. (Jr 22,3)

Punkt szósty:

Harcerz miłuje przyrodę i stara się ją poznać

znajduje uzasadnienie w Księdze Rodzaju i w pierwszym przykazaniu, jakie człowiek dostał od Boga:

Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną; abyście panowali nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi. (Rodz. 1:28)

oraz *Pan Bóg wziął zatem człowieka i umieścił go w ogrodzie Eden, aby uprawiał go i doglądał. (Rodz. 2; 15)*

Zgodnie z tym Słowem jesteśmy strażnikami Bożego stworzenia, które On dał nam w użytkowanie. Mamy go doglądać, strzec, poznawać i miłować. I taki jest „ekologizm” harcerski: szacunek do Bożego dzieła i umiłowanie go, a nie kult przyrody.

Punkt siódmy:

Harcerz jest karny i posłuszny rodzicom i wszystkim swoim przełożonym.

znajduje bezpośrednie odwołanie w przykazaniu:

Dzieci, bądźcie posłuszne w Panu waszym rodzicom, bo to jest sprawiedliwe. Czcij ojca twego i matkę – jest to pierwsze przykazanie z obietnicą – aby ci było dobrze i abys był długowieczny na ziemi. (List do Efezjan 6:1-3)

oraz: *Bądźcie poddani każdej ludzkiej zwierzchności ze względu na Pana: czy to królowi jako mającemu władzę, czy to namiestnikom jako przez niego posłanym celem karania złoczyńców, udzielania zaś pochwały tym, którzy dobrze czynią. Taka bowiem jest wola Boża, abyście przez dobre uczynki zmusili do milczenia niewiedzę ludzi głupich. (1 Piotr 2:13-15)*

Punkt ósmy:

Harcerz jest zawsze pogodny

znajduje potwierdzenie w słowach świętego Pawła: *Radujcie się w Panu zawsze; powtarzam, radujcie się. Niech będzie znana wszystkim ludziom wasza wyrozumiała łagodność: Pan jest blisko! (Filip. 4:2-5)* Radość jest tu utożsamiona z wyrozumiałą łagodnością.

Punkt dziewiąty Prawa:

Harcerz jest oszczędny i ofiarny.

potwierdzony słowami Kazania na Górze, ale też i apostoła Pawła:

Wielkim zaś zyskiem jest pobożność wraz z poprzestawianiem na tym, co wystarczy. Nic bowiem nie przynieśliśmy na ten świat; nic też nie możemy [z niego] wynieść. Mając natomiast żywność i odzienie, i dach nad głową, bądźmy z tego zadowoleni! A ci, którzy chcą się bogacić, wpadają w pokusę i w zasadzkę oraz w liczne nierozumne i szkodliwe pożądanja. One to pogrążają ludzi w zgubę i zatracenie. Albowiem korzeniem wszelkiego zła jest chci-

wość pieniędzy. Za nimi to uganiając się, niektórzy zablakali się z dala od wiary i siebie samych przeszli wielu boleściami. (1 Tym. 6; 6-9)

Punkt dziesiąty:

Harcercz jest czysty w myśli, mowie i uczynkach. Nie pali papierosów, nie pije napojów alkoholowych.

odwołuje się do Kazania św. Pawła:

Wszystko wolno, ale nie wszystko przynosi korzyść. Wszystko wolno, ale nie wszystko buduje. Niech nikt nie szuka własnego dobra, lecz dobra bliźniego! (1 Kor. 10:21-24) i nie upijajcie się winem, bo to jest [przyczyną] rozwiązłości, ale napęlniajcie się Duchem, przemawiając do siebie wzajemnie w psalmach i hymnach, i pieśniach pełnych ducha, śpiewając i wysławiając Pana w waszych sercach. (Ef. 5; 19)

Niektórzy czytając te porównania powiedzą : przecież wszystko można dopasować .

Tak, ale czy znaczenie słów przeniesione do harcerstwa jest wymysłem wyobraźni? Dlaczego idee czasów biblijnych tak bardzo przypominają nam idee zawarte w Prawie Harcerskim?

W bardzo wielu dokumentach dotyczących skautingu i harcerstwa występuje postulat religijności i potrzeba rozwoju duchowego, który odpowiada podstawowej idei harcerstwa zawartej w Przyrzeczeniu i Prawie. Powtarzany jest wymóg stawiany przez Baden-Powella, aby każdy harcerz i harcerka byli ludźmi religijnymi. W tym miejscu należy zaznaczyć, że młodzi ludzie niewierzący nigdy nie byli automatycznie z powodu braku religijności wykluczani z ruchu harcerskiego. Natomiast oczekiwano, by akceptowali i wyznawali ogólnoludzkie wartości, które łączą się z ideą harcerstwa. Dzięki tym wartościom posiadają swoją duchowość i mogą korzystać z opieki duchowej wspierającej harcerzy w rozwoju duchowym.

Popatrzmy teraz na nasze harcerskie symbole, bez wątpienia pochodzące bezpośrednio z tradycji biblijnej. Przecież twórcami har-

cerstwa byli chrześcijanie. Andrzej Małkowski pochodził z mieszanej rodziny katolicko-protestanckiej, w jego domu znana i czytana była Biblia. Swoje piętno na początkach harcerstwa odcisnęli tacy działacze chrześcijańscy, jak ksiądz Kazimierz Lutosławski, Józef Haller, ksiądz Jan Mauersberger, Ignacy Koziелеwski, Tadeusz Strumiłło. Głęboko wierzącą chrześcijanką była też Olga Małkowska-Drahonowska. Także ona pochodziła z mieszanej rodziny katolicko-protestanckiej. W czasach otwartego konfliktu między wyznaniem, kiedy o ekumenizmie nikt jeszcze nie mówił, w takich rodzinach tworzyło się nowoczesne chrześcijaństwo. W takich rodzinach dostrzegano to, co jest podstawą i częścią wspólną chrześcijaństwa.

Jeśli przyjrzymy się symbolom umieszczonym na Krzyżu Harcerskim, to dostrzeżemy, że każdy z nich ma odniesienie do Biblii i chrześcijańskiej tradycji.

Krzyż harcerski

Lilijka Harcerska

Lilijka

Krzyż – jest bezpośrednim nawiązaniem do chrześcijańskiego rodowodu harcerstwa. Symbolizuje ofiarę, poświęcenie, ale też nadzieję i wiarę w lepszy świat. Krzyż Harcerski wzorowany jest na krzyżu rycerskim i orderze „Virtuti Militari” („Męstwu Wojennemu”) – najstarszego polskiego orderu wojskowego.

I kto nie bierze krzyża swego, a idzie za mną, nie jest mnie go-dzien. (Mat. 10.38)

Wieniec laurowo-dębowy – symbolizuje męstwo (dąb) i zwycięstwo (laur). Listki układające się w wieniec symbolizują kolejne dzielne czyny harcerza, który nie ulega pokusom zła, ale dzielnie daje im odpór i zwycięża to, co w nim samym jest słabe i złe.

Błogosławiony mąż, który wytrwa w próbie, bo gdy wytrzyma próbę, weźmie wieniec życia, obiecany przez Boga tym, którzy go miłują. (Jak. 1:12)

Czuwaj! – zawołanie i pozdrowienie harcerskie. W dawnych wiekach strażnicy na murach zamków pobudzali się tym wezwaniem do czujności. Harcerze mają być czujni, żeby nigdy nie ulec pokusie. Mają czuwać, by zawsze i wszędzie przeciwstawić się złu (w zagranicznych organizacjach skautowych mówią „Bądź Gotów!”).

Bądźcie trzeźwi, czuwajcie! Przeciwnik wasz, diabeł, chodzi wokoło jak lew ryczący, szukając kogo by pochłonąć. (1 P. 5; 8)

Błogosławieni owi śludzy, których pan, gdy przyjdzie, zastanie czuwających. Zaprawdę, powiadam wam, iż się przepasze i posadzi ich przy stole, i przystąpiwszy, będzie im usługiwał. (Łuk. 12:37)

Pierścień, krąg – symbolizuje doskonałość (składa się z nieskończonej ilości punktów, odcinków prostych, kątów, przecina go nieskończona ilość cięciw, średnic i promieni). Harcerz, który kroczy drogą poświęcenia i ofiarności, czuwania i pracy nad sobą dąży do doskonałości.

Nie jakobym już to osiągnął albo już był doskonały, ale dążę do tego, aby pochwycić, ponieważ zostałem pochwycony przez Chrystusa Jezusa. (Filip. 3; 12)

Promienie – mówią, że doskonały harcerz promieniuje przykładem na otoczenie.

Niechaj cię nikt nie lekceważy z powodu młodego wieku; ale bądź dla wierzących wzorem w postępowaniu, w miłości, w wierze, w czystości. (1 Tm. 4.12)

Lilia – symbolizuje najlepsze cechy ludzkie: uczciwość, honor, prawdomówność, czystość... Symbolizuje doskonałego harcerza.

Wreszcie, bracia, myślcie tylko o tym, co prawdziwe, co poczytliwe, co sprawiedliwe, co czyste, co miłe, co chwalebne, co jest cnotą i godne pochwały. (Filip. 4:8)

Lilia jest też znakiem przynależności harcerstwa do międzynarodowego ruchu skautowego. Symbol ten wywodzi się z Pierwszej świątyni Jerozolimskiej:

A głowice na wierzchu kolumn, w nawie były wykonane w kształcie lilii, szerokie na cztery łokcie. (1 KR. 7:19)

Ewangelicznie symbolizuje kogoś skromnego, kogo przyozdabia tylko chwała Boża. Takim przecież jest harcerz noszący na co dzień tylko zwykły, prosty mundur, a przyozdabia go jego codzienne życie.

A o odzienie czemu się zbyt troszczycie? Przypatrzcie się liliom na polu, jak rosną: nie pracują ani przędą. A powiadam wam: nawet Salomon w całym swoim przepychu nie był tak ubrany jak jedna z nich. Jeśli więc ziele na polu, które dziś jest, a jutro do pieca będzie wrzucone, Bóg tak przyodziewa, to czyż nie tym bardziej was, małej wiary? Nie troszczcie się więc zbyt i nie mówcie: co będziemy jeść? co będziemy pić? czym będziemy się przyodziewać? Bo o to wszystko poganie zabiegają. Przecież Ojciec wasz niebieski wie, że tego wszystkiego potrzebujecie. Starajcie się naprzód o królestwo /Boga/ i o Jego Sprawiedliwość, a to wszystko będzie wam dodane. (Mat. 6:27-33)

Historycznie symbol lilii jest ściśle związany z chrześcijańską tradycją rycerską. Lilia symbolizowała cnoty rycerskie: waleczność, honor, poświęcenie, karność i lojalność. Jej wizerunek znajdujemy na ścianach pałacu królewskiego w Knossos na Krecie. Na zwieńczeniach Świątyni Salomona w Jerozolimie lilia symbolizowała czystość, niewinność, nieskałaną opinię i honor. W Polsce znak ten jest na wielu herbach szlacheckich, a nazywał się dawniej „gozdawa”.

Jako symbol czystości i ofiarności lilia trafiła na płaszcz, który zdobi obraz matki Boskiej w Częstochowie. Jako znak wierności, ozdobiła lilia igły XVI-wiecznych kompasów, gdzie bez względu na porę dnia i nocy wskazywała ten sam kierunek – północ.

Gdy Baden-Powell organizował swój kurs dla zwiadowców w Indiach zastanawiał się nad znakiem dla absolwentów kursu. Wtedy przyszła mu na myśl lilia – Baden-Powell był zapalonym żeglarzem i często używał kompasu. Dzięki kompasowi znajdziesz drogę nawet w bezgwiazdną, zamgloną noc. Tak zwiadowca – skaut Jej Królewskiej Mości – zawsze kieruje się jednym nakazem: wierności Bogu i Królowej i zawsze, nawet w najgorszej przygodzie, znajdzie drogę do domu.

Kiedy książka Baden-Powella „Rady dla zwiadowców” zyskała popularność, znak lilii stał się bardzo popularny wśród angielskich chłopców. Baden-Powell postanowił go wykorzystać. Przecież chłopiec-skaut też powinien kierować się jednym nadrzędnym nakazem patriotyzmu i zawsze powinien znaleźć właściwy sposób postępowania. Pomogą mu w tym dwie gwiazdy, które jak Gwiazda Polarna wskazują skautowi drogę postępowania: Prawo Skautowe i Przyrzeczenie Skautowe. Gwiazdy te Baden-Powell umieścił na liściach lilii, żeby skaut zawsze o nich pamiętał. Skautową lilijkę opasuje sznur zawiązany na węzeł płaski – symbol braterstwa. Mówi on, że braterski krąg skautów opasuje cały świat.

Chrześcijańskich elementów w harcerstwie jest znacznie więcej. System zastępowy, to nic innego jak opisany w Nowym Testamencie i stosowany do dziś system uczniowski: Mistrz plus dwunastu apostołów, apostoł plus kilkunastu biskupów, biskup plus kilkunastu starszych i tak dalej, aż do rodziny, którą wielu uważa za mały Kościół (mówi się nawet Kościół domowy), na którego czele stoi ojciec rodziny.

Po co to mieszać?

– No dobrze – powie ktoś zirytowany – Ale po co łączyć religię i chrześcijaństwo z harcerstwem. Dobrze, Baden-Powell, Małkow-

ski i inni myśleli o organizacji religijnej, ale dziś, u progu XXI wieku, kto by się przejmował takimi sprawami.

I tu tkwi bardzo poważny błąd w rozumowaniu. Równie dobrze można powiedzieć, że choć Daimler i Benz myśleli o pojeździe napędzanym mechanicznie, to w XX wieku możemy zrezygnować z silnika i budować same karoserie.

Harcerstwo bez zasad wypracowanych przez Baden-Powella jest jak samochód bez silnika – piękne, ale bezwartościowe

Harcerstwo jest formą, metodą wychowania najlepiej, jak na razie, przystosowaną do pracy w warunkach demokratycznego społeczeństwa opartego na wartościach wyrosłych z chrześcijaństwa.

Harcerstwo jest METODĄ i FORMĄ. Od wychowawców zależy, jakie umieszczą w nim treści.

I to właśnie treści wychowawcze, a raczej ich brak, sprawiły, że Baden-Powell nie zgodził się na przyłączenie do światowego skautingu niemieckiej Hitler Jugend i włoskiej Balilla, pomimo, że pod względem metod wychowawczych ich praca mieściła się w kanonach metody skautowej. Ale to właśnie nazbyt militarny, antychrześcijański i polityczny charakter tych organizacji przesądził o odrzuceniu ich wniosku.

Także polskie harcerstwo, chcąc wrócić do rodziny skautowej musiało przywrócić należne Bogu miejsce w Przyrzeczeniu i w Prawie, choć dla wielu było to gorzką pigułką, wskutek czego w pierwszym punkcie Prawa mamy stwierdzenie odwołującego się „pokrętnie” do Przyrzeczenia. Ale skoro „Harcierz sumiennie spełnia swoje obowiązki wynikające z Przyrzeczenia Harcerskiego”, a w Przyrzeczeniu napisano, że ma „szczerą wolę pełnić służbę Bogu i Polsce”, to sytuacja jest jednoznaczna i w rzeczywistości punkt pierwszy Prawa Harcerskiego należy rozumieć: „Harcierz służy Bogu i Polsce i sumiennie spełnia swoje obowiązki”.

Podsumowując myślę, że warto wspomnieć słowa druha Harcmistrza Stefana Mirowskiego, Przewodniczącego ZHP, który w komentarzu do Przyrzeczenia Harcerskiego napisał:

PEŁNIĆ SŁUŻBĘ BOGU, który stanowi uosobienie najwyższych ideałów, takich jak miłość, prawda, dobro, sprawiedliwość, wolność, piękno, przyjaźń i braterstwo, wiara, nadzieja. Ideały te łączą wszystkich ludzi dobrej woli, niezależnie od pochodzenia, narodowości, wyznania, wywodzą się z norm moralnych opartych na uniwersalnych, etycznych i kulturowych tradycjach chrześcijaństwa. Wyznawany przeze mnie system wartości kształtuję samodzielnie podążając w kierunku wskazanym przez Prawo Harcerskie.

Na koniec spróbujmy odpowiedzieć na pytanie: **Czy ZHP jest organizacją chrześcijańską?**

Tak, gwarantuje nam to Statut ZHP (rozdz. 2, par. 3.3) i sama idea służby Bogu, Ojczyźnie i Bliskim wywodząca się wprost z ewangelii.

Ostatecznie harcerstwo oparte na zasadach chrześcijańskich dążyło i dąży do wychowania dobrego, mocnego i prawego członka rodziny, społeczności, narodu. Harcerz przez własny rozwój ludzki i duchowy wnosi wartość w życie wspólnoty i dąży do właściwego celu. Aleksander Kamiński pisał, że „Polska kultura, krew i duch są ośrodkiem Rzeczypospolitej”, a polskość, dobro i prawość z serca się bierze. Rozwój duchowy chroni przed uleganiem złu, zabezpiecza godność osoby, wierność człowiekowi i Bogu, miłość Ojczyzny, bowiem odpowiedzialność za siebie jest odpowiedzialnością za brata harcerza, harcerkę, rodzinę, ojczyznę i wiarę. To z odpowiedzialności za drugiego wyrasta potrzeba głoszenia idei harcerskich, dzielenia się nimi, jak mawiał A. Kamiński dokonuje się „uharcerczanie świata”.

Kończąc, możemy napisać, że harcerstwo ze swej istoty i charakteru jest osadzone w chrześcijaństwie, głosi i realizuje chrześcijańskie nauki moralne. Tak jak chciał Baden-Powell, przynosi chrześcijańskie ideały na poziom życia codziennego.